

УДК 343.112

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ЗАХОДІВ ІЗ ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ У ПРИСЯЖНІ У ПІДГОТОВЧІЙ ЧАСТИНІ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Кисляк Н.С., аспірант
кафедри кримінального права, процесу і криміналістики
Прикарпатський юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»

У статті досліджується поняття, завдання та порядок проведення у підготовчій частині судового розгляду процесуальних дій, спрямованих на відбір кандидатів у присяжні.

Ключові слова: підготовча частина, судовий розгляд, судове засідання, учасники кримінального провадження, суд присяжних, формування колегії присяжних.

В статье исследуется понятие, задачи и порядок проведения в подготовительной части судебного разбирательства процессуальных действий, направленных на отбор кандидатов в присяжные.

Ключевые слова: подготовительная часть, судебное разбирательство, судебное заседание, участники уголовного судопроизводства, суд присяжных, формирование коллегии присяжных.

Kyslyak N.S. ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS OF MEASURES SELECTION CANDIDATES FOR JURY IN PREPARATORY PART OF TRIAL

There are explored concept, objectives and procedures of measures selection candidates for jury in preparatory part of trial in article.

Key words: preparatory part, trial, participants in criminal proceedings, jury, formation of jury.

Постановка проблеми. Структура підготовчого засідання з розгляду кримінального провадження судом присяжних відрізняється від аналогічної частини судового засідання, яке проводиться у загальному порядку, оскільки складається з двох етапів.

На першому етапі вирішуються питання, які не відносяться до компетенції присяжних і носять процедурний характер [1, с. 143].

На другому етапі здійснюється відбір присяжних у суді, що є центральним елементом даної стадії кримінального провадження у суді присяжних.

Детально порядок відбору присяжних у суді передбачений ст. 387 КПК України. Разом із тим положення цієї статті, як і вимоги § 2 Глави 30 КПК України загалом, не містять вичерпного переліку засобів відбору присяжних у суді. Не має єдиної думки щодо цього також і в юридичній літературі.

На практиці така ситуація призводить до різного підходу судів щодо процедури формування колегії присяжних, та як наслідок викликає загрозу участі осіб, які підлягали відводу.

Ускладнює цю проблему той факт, що на практиці кожна сторона кримінального провадження в силу свого уміння прагне до формування такої колегії присяжних, яка заздалегідь була б схильна (залежно від цілей того, хто формує) або виправдати, або визнати обвинуваченого винним [2, с. 32], що теж значною мірою позначається на порядку відбору кандидатів у присяжні.

Ступінь розробленості проблеми. Окремі організаційні та правові аспекти діяльності суду присяжних у своїх роботах досліджували: І.В. Гловяк, І.О. Русанова, В.І. Теремецький, В.М. Тертишник, Є.А. Чернобай, В.М. Щерба та ін. Разом із тим у наукових дослідженнях зазначених авторів недостатньо дослідженими залишались заходи відбору кандидатів у

присяжні, які використовуються у підготовчій частині судового розгляду.

Мета. Враховуючи зазначене, метою статті є висвітлення організаційних та правових аспектів проведення заходів з відбору кандидатів у присяжні у підготовчій частині судового розгляду.

Для досягнення вказаної мети вирішенню підлягають такі завдання: 1) з'ясувати поняття та види обставин, які перешкоджають участі присяжного в судовому розгляді; 2) визначити процесуальні дії, спрямовані на встановлення підстав, які перешкоджають залученню особи в якості присяжного; 3) дослідити поняття, значення та порядок проведення опитування кандидатів у присяжні під час підготовчої частини судового засідання; 4) розкрити порядок вирішення питання про звільнення присяжних від виконання їх обов'язків за усними чи письмовими заявами, а також за підстав заявленого відводу чи самовідводу присяжного; 5) внести пропозиції щодо закріплення у законодавстві додаткових засобів відбору присяжних у суді та удосконалення відповідної процедури.

Виклад основного матеріалу. В юридичній літературі існує ряд пропозицій щодо механізму відбору кандидатів у присяжні.

На думку І.О. Русанової, при визначенні порядку відбору присяжних і формуванні колегії присяжних у суді слід вирішити такі проблеми: 1) розробити процедуру складання списку присяжних, що підлягають виклику до суду; 2) визначити час ознайомлення підсудного зі списками осіб, що викликаються до суду; 3) встановити межі і ступінь поінформованості присяжного про сутність справи, що розглядається; 4) передбачити процедуру звільнення осіб від виконання обов'язків присяжних за законом [3, с. 131].

Одна частина з перелічених дій виконується працівниками апарату суду, а також авто-

матизованою системою документообігу суду ще до початку судового засідання, інша – у підготовчій його частині.

Відповідно до інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.10.2012 р. № 223-1446/0/4-12 процедура відбору присяжних у суді починається з оголошення головуючим прізвища семи присяжних, визначених відповідно до ч. 1 ст. 385 КПК автоматизованою системою документообігу суду, з числа яких у порядку, передбаченому ст. 387 КПК, необхідно здійснити відбір трьох основних та двох запасних присяжних [4].

Як вбачається з положень ст. 387 КПК України, обвинувачений та його захисник дізнаються про кандидатів у присяжні безпосередньо у підготовчій частині судового засідання, що на думку І.О. Русанової перешкоджає стороні захисту обміркувати їх та заздалегідь визначитися з вибором, та змушує здійснювати його спонтанно у ході судового засідання. Необхідно погодитися з думкою автора про те, що для гарантування здійснення прав обвинуваченого доцільно було б: по-перше, проводити відбір викликаних присяжних не після відкриття судового засідання, а за тиждень до цього; по-друге, вручати підсудному список відібраних присяжних не пізніше, ніж за день до відкриття судового засідання [3, с. 135].

Після оголошення списку кандидатів у присяжні головуючий у присутності сторін кримінального провадження перед кандидатами у присяжні проголошує коротке вступне слово. При цьому кандидатам у присяжні оголошується склад учасників судового розгляду, перелік свідків, вказується на кримінальне провадження, яке підлягає розгляду, роз'яснюються права та обов'язки, а також умови їх участі в судовому розгляді.

Після вступного слова головуючий з'ясовує наявність обставин, які перешкоджають участі присяжного в судовому розгляді. Характер та межі перевірки наявності таких обставин нормативно не визначені. Встановлення даних про формальні перешкоди участі особи у відправленні правосуддя Закон України «Про судоустрій і статус суддів» закріплює за органами місцевого самоврядування [5]. З цього випливає, що перевірка, здійснювана в порядку ст. 387 КПК України, за задумом законодавця повинна бути націлена в основному на виявлення обставин, що перешкоджають участі особи, як кандидата у присяжні, лише у конкретному кримінальному провадженні. Однак така позиція необґрунтована з огляду на те, що списки складаються на чотири роки і переглядаються у разі необхідності, але не рідше, ніж раз на два роки. За цей час можуть виникнути обставини, які перешкоджають залученню громадянина в якості присяжного. З однієї сторони, такі обставини повинні встановлюватись до судового розгляду без участі самих кандидатів у присяжні. З іншого боку, на практиці можливі випадки, що обставини, які перешкоджають включенню осіб до списків присяжних, виникають після внесення особи до списку присяжних та стають відомими вже у судовому засіданні.

Так, поширеною на практиці є ситуація, коли до початку судового розгляду кандидат у присяжні досяг віку, який перешкоджає йому приймати участь у розгляді кримінального провадження в якості присяжного [6].

У зв'язку з цим головуючий у підготовчій частині судового засідання повинен перевіряти дотримання умов участі присяжних у судовому розгляді.

Як свідчать матеріали судової практики до інших обставин, які є підставою для звільнення особи від виконання обов'язків присяжного, можуть бути: тривала відпустка, зміна місця проживання присяжного, переїзд в іншу місцевість [7] та ін.

За наявності зазначених обставин особи можуть звільнитися від виконання обов'язків присяжного за їхньою заявою, поданою до початку виконання цих обов'язків.

Окремого дослідження вимагають обставини, які викликають сумнів у неупередженості присяжного (п. 4 ч. 1 ст. 75 КПК України). До таких обставин можуть відноситись: 1) здійснення незаконного впливу на присяжного; 2) знання ним обставин кримінального провадження з не процесуальних джерел; 3) наявність у нього неупередженої думки; 4) інші обставини.

З даних підстав кандидат у присяжні може підлягати відводу незалежно від його бажання шляхом заявлення йому відводу.

Оскільки зазначені обставини є найменш конкретизованими, сторони кримінального провадження повинні проявляти особливу активність, а головуючий у судовому засіданні – виваженість для встановлення цих обставин під час судового розгляду.

Процесуальною дією, спрямованою на встановлення підстав, які перешкоджають залученню особи в якості присяжного, а також підстав для звільнення окремих присяжних від виконання їх обов'язків, є постановка їм відповідних запитань.

Відповіді на поставлені запитання дозволяють визначити здатність кандидатів у присяжні бути об'єктивними і неупередженими, і як наслідок – виявити відсутність у них упередженості (у зв'язку з характером пред'явленого обвинувачення; у зв'язку з особою обвинуваченого, потерпілого, свідка, експерта і т. д.). Упередженість може так само виражатися в наявності певних особливостей в осіб, які постраждали від схожого злочину (вони самі або їхні близькі родичі); осіб зі сформованим негативним стереотипом щодо певних професій, релігій, рас і т. д. [8, с. 195].

Відповідні запитання можуть бути оформлені у вигляді анкети або ж поставлені учасниками кримінального провадження у судовому засіданні.

Заповнення такої анкети встановленої форми передбачене наказом Судового департаменту при Верховному суді РФ від 15.12.2004 № 161 [9].

Науковці, які пропонують запровадити заповнення кандидатами в присяжні анкети, вважають, що у ній повинні передбачатися пункти про прізвище, ім'я, по-батькові, стать, дату народження, місце постійного проживання, рід занять (професії, посади), наявність

дітей, їх вік, наявність судимості, наявність судового рішення про визнання недієздатним або обмежено дієздатним; притягнення до кримінальної відповідальності; здатність говорити, читати, розуміти мову, якою здійснюється судочинство; стан здоров'я (наявність проблем із зором, слухом, мовою, інші фізичні вади) та ін. [10, с. 2–5].

Анкетування кандидатів у присяжні дозволяє більш ретельно виявити їх психологічну здатність до участі у конкретному провадженні, дозволяють самим присяжним більш змістовно відповідати на запитання сторін. Крім того, така процедура забезпечує конфіденційність спілкування сторін із присяжними, більшу навіть, ніж таємниця нарадчої кімнати [11, с. 290].

Чинний КПК України не передбачає заповнення кандидатом у присяжні анкети. Натомість відповідно до абз. 2 ч. 3 ст. 387 КПК України відповідні запитання кандидату у присяжні з дозволу головуючого можуть бути поставлені прокурором, потерпілим, обвинуваченим у підготовчій частині судового засідання.

Ст. 387 КПК України не надає такого права захиснику обвинуваченого та представнику потерпілого, однак зі змісту ст. ст. 46 та 58 КПК України випливає, що вони можуть ставити запитання присяжним на рівні з іншими учасниками судового провадження [12, с. 180].

У чинному законодавстві цілком обґрунтовано, на нашу думку, не деталізується, які саме питання можуть ставитися кандидату у присяжні. Їх перелік залежить від обставин кримінального провадження та особи самого кандидата у присяжні.

В юридичній літературі вказуються вимоги, які пред'являються до таких питань: а) запитання повинні бути сформульовані у простій і зрозумілій кандидату формі; б) кожне запитання повинно передбачати однозначно або ствердну, або негативну відповідь; в) запитання потрібно формулювати так, щоб кандидату у присяжні було легко дати чесну відповідь, щоб ці запитання не зачіпали його самолюбство і не виставляли його в смішному вигляді; г) запитання не повинні сприяти формуванню у кандидатів упередженості до обвинуваченого або розкривати позицію обвинувачення або захисту; д) запитання повинні мати на меті виявити тих присяжних, які братимуть участь у судовому розгляді; е) відповідаючи на запитання, присяжний не повинен побоюватися несприятливих для себе наслідків [13, с. 179–197; 14, с. 41–45; 15, с. 232–237].

Окремі ж науковці пропонують конкретні типові запитання, які можуть ставитись перед кандидатами у присяжні незалежно від кримінального провадження, яке розглядається судом присяжних [3, с. 113].

Перед опитуванням кандидатів у присяжні головуючий роз'яснює їм обов'язок правдиво відповідати на поставлені запитання, а також представити необхідну інформацію про себе і про стосунки з іншими учасниками кримінального провадження. Однак, як свідчить практика здійснення правосуддя судом присяжних у зарубіжних країнах, кандидати

у присяжні часто нехтують своїм обов'язком, тому опитування не завжди забезпечує отримання точних та відвертих відповідей. Іноді кандидати у присяжні під час відповідей на питання говорять неправду [16, с. 5–6]. Як зазначає В.В. Воскресенський, прямі запитання, спрямовані на з'ясування наявності в особи націоналістичних або шовіністичних поглядів, не приносять жодної користі. Більш ефективними є непрямі питання, які враховують обставини провадження та конкретну ситуацію [17, с. 19–20].

У делікатних ситуаціях, коли кандидату у присяжні важко відверто відповідати на певні запитання, можна скористатися таким правилом: після закінчення опитування сторонами кандидатів у присяжні засідателі, головуючий з'ясовує, чи є необхідність обговорення кожного кандидата окремо. Якщо хоча б один із учасників заявляє про таку необхідність, то головуючий запрошує сторони, а за необхідності і кандидата в присяжні, до столу для обговорення кожного кандидата у послідовності, визначеній списком кандидатів. Після обговорення кожного кандидата у послідовності, визначеній списком кандидатів, головуючий запитує сторони, чи є у них мотивовані відводи кандидатів у присяжні засідателі з обставин, що перешкоджають їхній участі у розгляді даної справи, і нагадує сторонам, що мотивовані відводи оформляються письмовим клопотанням [18, с. 34].

Як вбачається з наведеного, діяльність суду присяжних вимагає необхідності провадження соціологічних і психологічних досліджень. Їх результатом стало б вироблення певної схеми бесіди з кандидатами в присяжні і кола питань, що дозволяють виявити наявну упередженість в їхніх поглядах [19, с. 119]. Ідеальним варіантом підготовки до відбору присяжних могло б стати звернення сторони кримінального провадження за порадою до психологів, а також залучення їх до проведення опитування кандидатів у присяжні безпосередньо у судовому засіданні.

На встановлення об'єктивності присяжних спрямовані також дії суду щодо з'ясування їх поінформованості про обставини кримінального провадження. Якщо кандидат у присяжні інформований про обставини кримінального провадження, то головуючий повинен вирішити питання про звільнення його від участі у провадженні.

Заборона присяжного отримувати відомості про обставини кримінального провадження пояснюється тим, що присяжний, ознайомившись зі справою до її розгляду в суді, формує у своїй підсвідомості певну думку про винність або невинність обвинуваченого, отже, він не може бути цілком об'єктивним і безстороннім» [20, с. 28].

Разом із тим, якщо кандидат у присяжні отримав певні відомості про обставини кримінального провадження з непроцесуальних джерел (повідомлення у засобах масової інформації, Інтернеті, знайомих тощо), це не є безумовною підставою для усунення його від участі у судовому розгляді. У такому випадку для прийняття відповідного рішення йому можна поставити такі запитання: «Що кон-

кретно Ви дізналися про кримінальне провадження з засобів масової інформації? Наскільки довіряєте повідомленням такого роду в таких засобах масової інформації?» і т. ін. [17, с. 19].

Вказати на обставини, які перешкоджають виконувати обов'язок присяжного, заявити про неможливість його участі в судовому розгляді, вказавши на причину цього, та заявити собі самовідвід, а також заявити самовідвід має право також і сам кандидат.

Як вбачається зі змісту ст. 387 КПК України законодавець розмежує підстави для відводу чи самовідводу присяжного від причин, з яких він може заявити про неможливість своєї участі у судовому розгляді.

Оскільки, як вбачається з п. 1 ч. 1 ст. 75 та ч. 1 ст. 80 КПК України, кандидат у присяжні зобов'язаний заявити самовідвід за наявності будь-якої обставини, яка свідчить про його неупередженість, підстави, з яких подається заява кандидата у присяжні про неможливість його участі в судовому розгляді, не можуть стосуватися упередженості, а повинні бути пов'язані з будь-якими іншими обставинами.

У КПК України відсутній перелік підстав для звільнення присяжних від виконання їх обов'язків за їх усними чи письмовими заявами. На нашу думку, до таких підстав можуть відноситися труднощі або виняткова незручність для особи виконувати функції присяжного. Це може бути викликано: станом здоров'я, сімейним становищем (наявність на утриманні малолітніх дітей, престарілих батьків), напруженим навчанням, характером роботи та ін.

Вирішуючи питання про звільнення присяжних від виконання їх обов'язків за їх усними чи письмовими заявами, а також із підстав заявленого відводу чи самовідводу присяжного судді повинні керуватися вимогами Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та КПК України.

Відповідно до ст. 124 Конституції України народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Враховуючи зазначене, вважаємо, що бути присяжним – це право, а не обов'язок особи. Тому вона не може бути примушена до участі у судовому розгляді в якості присяжного. У зв'язку з цим, на нашу думку, підставою для звільнення присяжних від виконання їх обов'язків за їх усними чи письмовими заявами повинні бути не тільки поважні причини, які перешкоджають їм брати участь у судовому розгляді, але й будь-які інші причини, зазначені кандидатом у присяжні у своїй заяві. У зв'язку з цим В.В. Воскресенський вказує на необхідність надати прокурору право заявляти про усунення від участі у справі особи, яка під час опитування висловила явне небажання виконувати обов'язки присяжного. На його думку, не буде нічого гіршого, ніж такий сплячий суддя [17, с. 20].

В юридичній літературі та законодавстві зарубіжних країн таке право отримало назву немотивованого відводу. Воно було відоме ще у XII ст. в Англії. О.Н. Тісен справедливо зазначає, що сутність категорії «немоти-

вований відвід» зовсім не означає, що для її реалізації відсутні об'єктивні причини. До виключення кандидата у присяжні з попереднього списку у такий спосіб вдаються у випадку, якщо сторона не може обґрунтувати свій вибір правовою нормою [21, с. 10–11].

Причинами немотивованого відводу можуть бути будь-які загальні міркування, що стосуються індивідуальних особливостей того чи іншого з присяжних (наприклад, підозри в психологічній нетерпимості, схильності до поспішних рішень), у тому числі інтуїтивні.

КПК України не передбачає право сторін кримінального провадження заявляти немотивовані відводи, тому з перелічених вище підстав кандидати у присяжні можуть бути усунуті від участі у судовому розгляді лише у випадку подання ними відповідних про це заяв.

Таку позицію вітчизняного законодавця вважаємо необґрунтованою. На нашу думку, після заявлення (незаявлення) кандидатами у присяжні самовідводів сторони кримінального провадження повинні мати можливість реалізувати своє право на заявлення їм мотивованого та немотивованого відводу.

Письмовий мотивований відвід першою заявляє сторона захисту. Якщо обвинувачених декілька, то відводи можуть бути узгодженими, а можуть і ні, тобто кожен із них заявляє індивідуальне клопотання про відвід. Потім можуть надійти письмові мотивовані відводи прокурорів, потерпілих, цивільних позивачів, їх представників, які можуть бути як узгодженими, так і неузгодженими між собою. Після прийняття рішення щодо відводів, головуєчий доводить до відома учасників провадження прізвища відведених та виключених зі списку кандидатів у присяжні.

Якщо у результаті задоволення заявлених самовідводів і відводів присяжних залишилося більше необхідної для участі в судовому розгляді кількості, присяжні визначаються автоматизованою системою документообігу суду з числа присяжних, що не були звільнені або відведені від участі в розгляді кримінального провадження.

Якщо в результаті виконання зазначених дій присяжних залишилося менше необхідної для участі в судовому розгляді кількості, секретар судового засідання за вказівкою головуєчого викликає присяжних додатково.

Головуючий приймає рішення щодо кожного кандидата, щодо якого було заявлено відвід.

У відповідності до ч. 5 ст. 387 КПК України усі питання, пов'язані зі звільненням присяжних від участі в розгляді кримінального провадження, а також із самовідводом і відводом присяжних, вирішуються ухвалою суду у складі двох професійних суддів, що постановляється після проведення наради на місці без виходу до нарадчої кімнати, крім випадків, коли вихід до нарадчої кімнати буде визнаний судом необхідним. У разі, якщо судді не прийшли до одногосного рішення щодо вирішення питання, пов'язаного зі звільненням присяжного від уча-

сті в розгляді кримінального провадження або самовідводом чи відводом присяжного, присяжний вважається звільненим від участі в розгляді кримінального провадження або відведеним.

Прийняте рішення має бути доведене до відома сторін та кандидатів у присяжні.

Наочність дій головуючого судді важлива для сторін і присутніх кандидатів у присяжні, які переконуються в оперативності та чесності рішення, що стосується нерідко оцінки присяжного, як особи неупередженої, не здатної бути об'єктивною в правосудді.

Після відбору основних присяжних відбирається двоє запасних присяжних із додержанням зазначених у цій статті правил.

В юридичній літературі висловлювалися думки про недостатність досліджених вище засобів відбору присяжних у суді та необхідність удосконалення відповідної процедури. Окремі науковці пропонують передбачити у законодавстві засоби, спрямовані на перевірку зазначених обставин, вказавши серед них не тільки процесуальні дії, але й ОРД [22, с. 26].

Висновки. Таким чином, для встановлення обставин, які викликають сумнів у неупередженості присяжного, під час підготовчої частини судового розгляду сторони кримінального провадження повинні проявляти особливу активність, а головуючий у судовому засіданні – виваженість.

Однією з процесуальних дій, спрямованих на встановлення підстав, які перешкоджають залученню особи в якості присяжного, а також підстав для звільнення окремих присяжних від виконання їх обов'язків, є постановка їм відповідних запитань, які можуть бути оформлені у вигляді анкети або ж поставлені учасниками кримінального провадження у судовому засіданні.

Відповідно до абз. 2 ч. 3 ст. 387 КПК України відповідні запитання кандидату у присяжні з дозволу головуючого можуть бути поставлені прокурором, потерпілим, обвинуваченим у підготовчій частині судового засідання. Зі змісту ст. ст. 46 та 58 КПК України випливає також, що ставити запитання присяжним на рівні з іншими учасниками судового провадження може захисник обвинуваченого та представник потерпілого.

Водночас постановку запитань кандидату у присяжні, як спосіб перевірки їх об'єктивності та неупередженості, не потрібно переоцінювати. Опитування не завжди забезпечує отримання точних та відвертих відповідей, оскільки часто кандидати у присяжні під час відповідей на запитання повідомляють недостовірну інформацію.

Ефективним засобом встановлення обставин, які перешкоджають залученню громадянина як присяжного, є також направлення судом із власної ініціативи або за клопотанням сторін кримінального провадження запитів у різноманітні підприємства, установи та організації, у тому числі у відповідні підрозділи органів внутрішніх справ, з метою отримання інформації про наявність судимості, перебування на обліку в психоневрологічних, наркологічних диспансерах та ін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ярцева Л.С. Деятельность адвоката защитника по делам, рассматриваемым в суде с участием присяжных заседателей: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Л.С. Ярцева – Томск, 2005. – 238 с.
2. Добровольская С.И. Участие адвоката в формировании коллегии присяжных заседателей / С.И. Добровольская // Суд присяжных: проблемы и практика применения законодательства. – 1996. – Вып. 37. – С. 32–35.
3. Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.10.2012 р. № 223-1446/0/4-12. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12/print1389890081540993>.
4. Русанова І.О. Суд присяжних в Україні: Проблеми становлення та розвитку: Монографія / І.О. Русанова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 184 с.
5. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.
6. Ухвала Центрального районного суду м. Миколаєва від 20.01.2014 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36716877>.
7. Ухвала Заводського районного суду м. Дніпропетровської області від 18.12.2013 р. Справа № 208/8974/13-к, провадження № 1-кп/208/408/13. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38335103>.
8. Каракозов С.А. Участие адвоката в подготовительной части судебного заседания в состязательном суде присяжных / С.А. Каракозов // Адвокатура. Государство. Общество: Сборник материалов VI ежегодной научно-практической конференции, 2009 г. – М.: Информ-Право, 2009. – С. 187–202.
9. Об утверждении Инструкции по судебному делопроизводству в верховных судах республик, краевых и областных судах, судах городов федерального значения, судах автономной области и автономных округов. Приказ Судебного департамента при Верховном Суде РФ от 15.12.2004 г. № 161. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: http://42.bkr.msudrf.ru/modules.php?name=info_pages&id=501.
10. Ершов В.В. Отбор присяжных заседателей: Рекомендации работникам аппарата суда / В.В. Ершов, Е.В. Крючкова, Л.Г. Поспеева // Российская юстиция. – 1994. – № 10. – С. 2–5.
11. Насонов С.А. Достоинства и недостатки среднеазиатской модели суда присяжных: на примере УПК Республики Кыргызстан (сравнительно-правовой анализ) / С.А. Насонов // Адвокатура. Государство. Общество: Сборник материалов VI ежегодной научно-практической конференции, 2009 г. – М.: Информ-Право, 2009. – С. 289–294.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. Т.2 / Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова – Х.: Право, 2012. – 664 с.
13. Пашин С.А. Вопросы, задаваемые присяжным заседателям в суде при их отборе для участия в рассмотрении дела / С.А. Пашин // Суд присяжных: Научн.-практ. сб., М.: Российская правовая академия, 1993. – С. 179–197.
14. Радутная Н.В. Формирование состава присяжных заседателей и участие в нем защитника / Н.В. Радутная // Защитник в суде присяжных. М.: Российская правовая академия МЮ РФ, 1997. – С. 8–45.
15. Мельник В.В. Искусство защиты в суде присяжных: Учеб.-практ. пособие. / В.В. Мельник – М.: Дело, 2003. – 480 с.
16. Кейт Ф. Возможна ли полная беспристрастность? / Ф. Кейт, Н. Миноу // Российская юстиция. – 1996. – № 11. – С. 5–6.
17. Воскресенский В.В. Участие прокурора в формировании коллегии присяжных заседателей / В.В. Воскресенский // Законность. – № 3. – С. 18–21.
18. Дудукина Т.Г. Подготовительная часть судебного заседания. Проблемы нормативного регулирования и правоохрани-

менительной практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Т.Г. Дудукина. – Нижний Новгород, 2007. – 35 с.

19. Куленкова М.П. Проблемы формирования коллегии присяжных заседателей / М.П. Куленкова // Вестник Удмуртского университета. Правоведение. – 2007. – № 6. – С. 113–120.

20. Боботав С.В. Суд присяжных. История и современность / С.В. Боботав, Н.Ф. Чистяков. – М.: Рос. правовая академия МЮ РФ, 1997. – 104 с.

21. Тисен О.Н. Формирование коллегии присяжных заседателей (теоретические и практические проблемы): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / О.Н. Тисен. – Оренбург, 2009. – 24 с.

22. Дежнев А.С. Организационные и правовые проблемы формирования коллегии присяжных заседателей / А.С. Дежнев // Рос. юстиция. – 2005. – №7. – С. 25–26.

УДК 343.985

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МЕТОДИКА ЇХ РОЗСЛІДУВАННЯ

Лазебний А.М., старший викладач
кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-науковий інститут права
Національного університету державної податкової служби України

У статті досліджуються проблематичні питання криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти громадського порядку. Аналізуються процесуальні аспекти методики розслідування злочинів проти громадського порядку.

Ключові слова: кримінальне провадження, злочини проти громадського порядку, розслідування кримінальних правопорушень, криміналістична характеристика кримінальних правопорушень.

В статье исследуются проблематичные вопросы криминалистической характеристики уголовных преступлений против общественного порядка. Анализируются процессуальные аспекты методики расследования преступлений против общественного порядка.

Ключевые слова: уголовное производство, преступления против общественного порядка, расследования уголовных преступлений, криминалистическая характеристика уголовных преступлений.

Lazebny A.M. FORENSIC CHARACTERIZATION OF CRIMINAL OFFENSES AGAINST PUBLIC ORDER AND METHODS OF INVESTIGATION

The article examines problematic issues of criminological characteristics of criminal offenses against public order. Analyzes procedural aspects of methodology of investigation of crimes against public order.

Key words: criminal proceedings, crimes against public order, criminal investigation, forensic characterization of criminal offenses.

Постановка проблеми. Дослідження у криміналістиці події кримінального правопорушення, особи злочинця та інших обставин, що підлягають встановленню при розслідуванні кримінальних правопорушень, досить довгий час проходило на емпіричному рівні. На основі отриманих знань розроблялися типові криміналістичні рекомендації щодо розслідування кримінальних правопорушень. Пізніше ці знання у вигляді емпіричних моделей події кримінального правопорушення різного рівня загальності стали називати криміналістичними характеристиками.

Ступінь розробленості проблеми. Термін «криміналістична характеристика» юристи почали застосовувати в середині 60-х р.р. Він згадується в працях А.Н. Колісніченко та Л.А. Сергієва, причому останній не лише вживає його в своєму дослідженні, але і дає його розгорнуте визначення [1, с.18]. Також у відомих загальнотеоретичних та практичних працях А.Н. Васильєва, І.Ф. Пантелеєва, В.Г. Тарасевича, В.А. Образцова часто згадується про поняття, структуру криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень [2, с. 17].

Сучасний стан досліджень по даній проблемі дозволяє визначити поняття криміналістичної характеристики кримінального право-

порушення. Криміналістична характеристика кримінального правопорушення – це розроблена і підтверджена практикою боротьби зі злочинністю система взаємопов'язаних даних про подію кримінального правопорушення (місце, час, спосіб та інші обставини кримінального правопорушення, типові наслідки злочинного посягання). «Криміналістична характеристика виду злочину складається на основі узагальнення характеристик конкретних злочинів даного типу», – зазначає Н.П. Яблоков. Ядром криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень виступають обставини, що підлягають доказуванню. Тому можна зробити висновок, що криміналістична характеристика є дещо ширшою від предмета доказування. Н.А. Селіванов стверджує, що криміналістична характеристика включає будь-які обставини кримінального правопорушення, але при умові, якщо вони сприяють розслідуванню злочину.

На мою думку, до криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, крім вище зазначених елементів, входять і проміжні факти, які доповнюють і розвивають предмет доказування: особа потерпілого, злочинні зв'язки підозрюваного, сліди кримінального правопорушення тощо.